

K NOZ § 151:

§ 151

(1)

Zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.

(2)

Dobrá víra členů orgánu právnické osoby se přičítá právnické osobě.

Komentáře

11/06/2013 / ADMINISTRÁTOR

Důvodová zpráva k § 151 až 160

0 0 0

17/07/2014 / Zuzana Dendisová

Zdroj inspirace: ZGB - Art. 55,...

0 0 0

20/08/2014 / Admin Tým

Pracovní verze návrhu zákona,...

3 1 4

22/04/2016 / Jiří Remeš

R 42/2016 - usnesení Vrchního...

0 0 0

PRACOVNÍ VERZE NÁVRHU ZÁKONA, KTERÝM SE MĚNÍ ZÁKON Č. 89/2012 SB., OBČANSKÝ ZÁKONÍK

20/08/2014 / Admin Tým

(1) Zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.

(2) Dobrá víra členů orgánu právnické osoby se přičítá právnické osobě.

Za účelem zamezení vznikajícím problémům a zmatku ohledně povahy zastoupení právnické osoby se navrhuje zrušit ustanovení § 151 bez náhrady.

K § 151:

Nový občanský zákoník ve své původní podobě přináší dogmatizující úpravu prosazující tzv. teorii fikce právnických osob. Tato teorie ovšem nikdy nedoznala všeobecného souhlasu, právě naopak. Jde o teorii první poloviny 19. století, jež byla posléze nejen zpochybněna protichůdnou teorií reality, ale zejména překonána řadou komplexnějších teorií syntetizujících, rozvinutých v první polovině století dvacátého (z nichž je zřejmě nejzajímavější tzv. teorie organická). V dnešní době nenalzáme ve světové teorii nikoho, kdo by klasickou teorií fikce vyjádřenou v našem zákoníku seriózně zastával. Nemá být ambicí zákonodárce rozhodovat doktrinální spory. Proto se navrhuje vrátit k dřívějšímu pojetí, jež je doktrinálně neutrální a umožňuje teoreticky pojmout právnickou osobu libovolným ze známých způsobů. Přehlédnout také nelze, že celý kontext právního řádu je postaven na realitě právnických osob a NOZ tak vnáší cizorodý prvek do právního řádu, který odporuje jeho zbytku a odporuje i judikatuře a právu EU. Ostatně ani současně přijatý zákon o obchodních korporacích stávající pojetí NOZ nerespektuje a dál vychází z teorie reality

právnických osob.

Zdánlivě teoretický spor tím nabývá významných praktických dopadů: právníci vychovaní ve stávajícím systému váhají ve zcela triviálních (proto ovšem ne méně důležitých) momentech, jako je označení právnické osoby v hlavičce či podpisu právního jednání, není zřejmé, jak má být formulována plná moc udělovaná statutárním orgánem právnické osoby a nakolik vůbec být udělena může atd. Jeví se zcela nevhodným zatěžovat praxi již tak rozkolísanou rozsáhlou rekodifikací takovouto zbytečnou změnou.

Je ostatně třeba podotknout, že jestliže se důvodová zpráva k NOZ hlásí k přirozenoprávnímu základu, není na místě z tohoto automaticky dovozovat záměr postavit najisto, že jediným reálně existujícím subjektem je osoba fyzická a že existence právnické osoby se pouze finguje na základě právní fikce. Dokonce naopak tvrzení o fikční povaze právnických osob vyhovuje pozitivistickému přístupu k právu, protože existenci právnických osob vkládá plně do rukou zákonodárce. Na druhou stranu z přiznání svéprávnosti právnické osobě a z umožnění jejího přímého jednání prostřednictvím členů statutárního orgánu není možno bez dalšího dovozovat, že právnické osoby reálně existují a že právní řád tuto skutečnost bere pouze na vědomí: může-li přece zákonodárce fingovat samotnou existenci osoby, proč by nemohl fingovat i její přímé jednání? Ani v jednom případě si tedy zákonodárce neklade za cíl jednoznačně stanovit, že existence právnické osoby je konstruována na základě teorie fikce, resp. teorie reality. Je zřejmé, že dnes s odstupem dvou set let je spor těchto teorií bezvýznamný, neboť právnické osoby se fakticky staly součástí běžného života, ať již je jejich existence konstruována na základě teorie fikce či teorie reality. Naopak každodenní zkušenost i poznatky jiných vědních disciplín potvrzují nezpochybnitelně odlišnost v chování kolektivních útvarů oproti chování jednotlivců. Je namístě tedy hovořit o obou teoriích jako o překonaných. Srov. např. Hurdík, J.: Právní osoby – reality nebo fikce? Právní rozhledy 3/1999: „Ačkoli každá z těchto teorií byla více či méně argumentačně překonána a v současné době se v evropské právní teorii hovoří o nových směrech vývoje pojetí právnických osob, přesto každá z těchto klasických teorií vtiskla procesu vývoje právnických osob v samostatnou abstraktní juristickou kategorii svou – významnější či méně významnou – stopu.“ Nebo Hurdík, J.: Kogentnost a dispozitivnost ustanovení nového občanského zákoníku o právnických osobách. Ke vzájemné použitelnosti ustanovení o nadacích a nadačních fondech, Právní rozhledy 7/2014: „Při posuzování role teorie fikce je však třeba vzít v potaz genezi práva a právního myšlení v uplynulých 200 letech: konstrukce fikce jako nouzové řešení v podmínkách převažující přirozenoprávní doktríny již v průběhu 19. stol. ztratila svůj původní význam a není důvodu se k ní uchýlovat v současnosti.“ Prakticky totožné závěry rovněž J. Hurdík in. Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2014, str. 159. Spor mezi oběma těmito teoriemi je navíc spíše falešný. Rozdíl spočívá v odlišnosti roviny, z jaké se právnické osoby podrobují zkoumání, zdali z roviny právní či mimoprávní. „Fikční směry popisují rovinu právní reality a v tomto ohledu mají z definice pravdu, že v právní realitě je právnická osoba bez potřebného zásahu zákonodárce ničím. (...) Oproti tomu teorie reality právnických osob vycházejí z mimoprávní reality a popisují vlastnosti, které mají sociálně-ekonomická uskupení, jež si vynutila vznik právní kategorie právnických osob a jež jsou jako právnické osoby do právní reality transformovány“ (Pelikán, R.: Právní subjektivita, Praha, WoltersKluwer, 2012, str. 47-49.). Navrhovaná změna si tedy neklade za cíl jakoukoli preferenci té či oné teorie.

Jak již řečeno, přiznání svéprávnosti právnické osobě je ryze účelové a praktické, jelikož stávající právní úprava, zvláště pak povaha zastoupení statutárním orgánem, činí jak právní teorii, tak právní praxi nemalé problémy. Tento fakt dobře ukazuje příklad, kdy v rámci jediné publikace (Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I, Praha, WoltersKluwer, 2014) byly třemi odlišnými autory postupně vyjádřeny tři odlišné názory na povahu tohoto zastoupení – dle T. Dvořáka se jedná o zastoupení zákonné – srov. str. 536; dle K. Svobody jde o specifickou formu přímého zastoupení na pomezí mezi zákonným a smluvním zastoupením – srov. str. 1037; a konečně dle J. Pokorné má statutární orgán povahu smluvního zástupce – srov. str. 1089. Zmatení právní nauky je tedy nepřehlédnutelné. Dodejme k tomu, že podobné úvahy přehlížejí skutečnost, že orgán sám o sobě není právním subjektem, takže přiznat mu postavení zástupce ve skutečnosti ani není možné. Jestliže se tomuto problému snaží zákonodárce v NOZ uniknout formulací § 151, podle které „Zákon stanoví, popř. zakladatelské právní jednání určí, v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli“, ve svém důsledku to znamená popření autonomní funkce orgánu, nejenom tedy fikční povahu právnické osoby, ale dokonce i popření funkce orgánů této osoby. Za pozornost rovněž stojí, že statutární zástupce (dle tehdejší terminologie) měl zvláštní, ne zcela jasné, postavení již za účinnosti OZO v Československu. Jak uvádí J. Sedláček „v právní vědě činí se rozdíl mezi zástupcem a orgánem“ (Sedláček, J.: Občanské právo československé. Všeobecné nauky, Praha, WoltersKluwer, 2012, str. 186). J. Sedláček tedy rozeznává jednak zástupce osob fyzických a nestatutární zástupce osob právnických, a to zřízených ať již na základě právního jednání, či na základě zákona nebo úředního rozhodnutí, a jednak statutární zástupce osob právnických, jež nazýval orgány (srov. Sedláček, J.: Občanské právo československé. Všeobecné nauky, Praha, WoltersKluwer, 2012, str. 187). Nebo, jak konstatuje E. Tilsch ve své publikaci pojednávající o občanském právu (Tilsch, E.: Občanské právo. Část všeobecná. WoltersKluwer, Praha, 2012), na straně 137: „Činy těchto jednotlivých lidí nebo skupin lidí v mezích stanov pokládají se za činy právnické osoby samé a proto nazývají se oni lidé orgány právnické osoby (jakoby byly jejím mozkem, jejíma rukama).“ a dále na straně 138: „Vede k mylným důsledkům, označuje-li se osoba právnická jakožto úplně nezpůsobilá k právním činům. Právnická osoba není v § 26, vět. 2. na roveň postavena nepřičetnému (šilnému, blbému nebo dítěti), nýbrž normálnímu člověku (srv. § 337). ‚Orgán‘ není také kurátorem právnické osoby; zvláštní ochrana zákonná, pod kterou stojí ‚obce‘ dle § 21 i.f. jest rázu zcela jiného (srv. § 27), což vychází

i z toho, že mezi případy kurately (§ 270) není uvedena správa jmění právnické osoby. Výraz ‚způsobilost nebo nezpůsobilost k právním činům‘ se na právnickou osobu vůbec nehodí., současně ale na straně 189: ‚Moc jednati za jiného, může se zakládati: 1. V zákoně. Manželský otec zastupuje děti, které jsou v jeho moci otcovské (§§ 152, 1034); manžel zastupuje manželku (§§ 91, 1034, 1238). 2. V ustanovení soudem (neb jiným úřadem). Poručník (§ 204) zastupuje osoby nezletilé, které nejsou pod mocí otcovskou, opatrovník (§ 269) zřizuje se z různých důvodů. ... 3. V organizaci právnické osoby (viz svrchu čís. 172). Ve všech těchto případech 1–3 mluví se o zákonných zástupcích. Moc jednati za jiného, může se však zakládati též: 4. V soukromém zmocnění čili plné moci a tu mluvíme o zmocněnci neb plnomocníku.“

Stejná koncepce existuje například ve Švýcarsku, což vyplývá z čl. 54 a 55 ZGB, které stanoví, že právnická osoba je schopna právně jednat, jakmile jsou k tomu právnické osobě ustanoveny orgány vyžadované zákonem či zakladatelským dokumentem, resp., že orgány právnické osoby jsou svolány k tomu, aby projevovaly vůli právnické osoby, přičemž zavazují právnickou osobu jak právním jednáním, tak i jiným chováním (čl. 54 ZGB: „Die juristischen Personen sind handlungsfähig, sobald die nach Gesetz und Statuten hierfür unentbehrlichen Organe bestellt sind.“, čl. 55 odst. 1 a 2 ZGB: „Die Organe sind berufen, dem Willen der juristischen Person Ausdruck zu geben. Sie verpflichten die juristische Person sowohl durch den Abschluss von Rechtsgeschäften als durch ihr sonstiges Verhalten.“). Komentářová literatura uvádí, že svéprávnost (Handlungsfähigkeit) umožňuje fyzickým i právnickým osobám vlastním právním jednáním nabývat, měnit či rušit práva a povinnosti, přičemž svéprávné osoby mají rovněž procesní způsobilost. Zatímco fyzické osoby jsou schopné jednat samostatně bez dalšího, právnické osoby se stávají svéprávnými splněním tří předpokladů. Za prvé, mají právní osobnost (Rechtsfähigkeit), za druhé, disponují nezbytnou organizační strukturou a konečně za třetí, právnické osobě k tomu byly ustaveny orgány vyžadované zákonem či zakladatelským dokumentem. Jakmile jsou všechny tyto předpoklady splněny, získávají právnické osoby plnou svéprávnost. Komentářová literatura dále uvádí, že funkcí exekutivních orgánů právnických osob je projevovat navenek vůli právnické osoby. Tyto orgány nejsou pouhými zástupci právnické osoby, nýbrž jsou součástí její osobnosti (Persönlichkeit). Právní jednání orgánů právnické osoby zavazuje i opravňuje zpravidla přímo právnickou osobu (Srov. např. C. Huguenin in Honsell, H., Vogt, N. P., Geiser, T. a kol.: Basler Kommentar zum Zivilgesetzbuch I, 4. vydání, Basel: Helbing&Lichtenhahn, 2010, čl. 55, m.č. 2, 6). Stejně tak nizozemský občanský zákoník hovoří o právních jednáních právnických osob (srov. např. čl. 2:7 druhé knihy nizozemského občanského zákoníku), takto je věc pojímána i v právu francouzském atd. Tento exkurs se dotýká otázky, zda umožnit právnické osobě přímé jednání jenom tzv. statutárním orgánem, anebo (shodně s úpravou před rokem 1990) považovat i jednání jiných než statutárních orgánů, které jsou nadány jednatelským oprávněním, za přímé jednání právnické osoby. V této fázi vývoje zákonodárství se však navrhuje zatím jen návrat ke stavu před přijetím NOZ.

Vyjde-li se z koncepce svéprávnosti právnické osoby a z jejího přímého jednání, odpadá nutnost přičítat právnické osobě dobrou víru členů jejích orgánů. Pravidlo je nadbytečné a navíc problematiku značně zjednodušuje. Její řešení na zákonné úrovni není ani vhodné. Například v Rakousku, Švýcarsku i Německu se s touto problematikou vypořádává pouze judikatura a doktrína. Rovněž v českém právním prostředí je otázka již judikována (srov. kupř. rozhodnutí NS ČR ze dne 9. 4. 2014, sp. zn. 22 Cdo 427/2013). Co více, přičitatelnost dobré víry členů orgánů právnické osoby se nejeví šťastnou, jelikož jménem právnické osoby, či (podle stávající právní úpravy) za právnickou osobu, nejednají pouze členové jejích orgánů, nýbrž i její zaměstnanci, zmocněnci, prokurista či vedoucí odštěpného závodu. Vystává otázka, je-li právnická osoba v dobré víře, když za ni jedná například zaměstnanec, který v dobré víře není. Na druhé straně zásadně není důvodu, aby se právnické osobě přičítala dobrá víra členů jiných než jejích statutárních orgánů, respektive osob oprávněných za ni v konkrétní věci jednat, například orgánu kontrolního či dokonce nejvyššího.

Diskuze

[1] - / 23. 8. 2014 / REALITA VS. FIKCE

„Zdánlivě teoretický spor tím nabývá významných praktických dopadů: právníci vychovaní ve stávajícím systému váhají ve zcela triviálních (proto ovšem ne méně důležitých) momentech, jako je označení právnické osoby v hlavičce či podpisu právního jednání, není zřejmé, jak má být formulována plná moc udělovaná statutárním orgánem právnické osoby a nakolik vůbec být udělena může atd. Jeví se zcela nevhodným zatěžovat praxi již tak rozkolísanou rozsáhlou rekodifikací takovouto zbytečnou změnou.“

Tak, především se jeví zcela nevhodným to měnit každého půl roku. Teorie fikce možná není úplně ideální, ale praktické dopady má především to, že do 1. ledna jednatel jednal jménem společnosti s ručením omezeným. Teď jednatel zastupuje společnost s ručením omezeným. A jestli ta novela projde, tak bude jednatel opět jednat jménem společnosti s ručením omezeným. Pokud má být účelem novely odstranění nejistoty, pak musím konstatovat, že se zatím daří úplný opak...

Pokud bych měl vyjádřit svůj vlastní názor: „Jeví se zcela nevhodným zatěžovat praxi již tak rozkolísanou rozsáhlou rekodifikací takovouto zbytečnou změnou.“

Reagovali: [2] 7 0

[2] ROSTISLAV ŠÍVARA / 5. 9. 2014 / REAKCE NA: [1] - / RE: REALITA VS. FIKCE

Místo teoretizování shrnu svá praktická zjištění s aplikací teorie fikce u společností. Pojetí „statutární orgán“ zastupuje nezpůsobuje praxi obtíže; naopak běžné veřejnosti je snáze pochopitelná. Už se nemusí řešit „zastupuje“ či „jedná“, nadále je už jen zastupuje, což neprávnickům značně usnadnilo život, nechápali proč právníci toto rozlišují. U řady českých a.s. a s.r.o. existuje navíc souběh funkce stat. orgánu a zaměstnaneckého poměru, takže nepravvní veřejnost již nemusí řešit, zda pan ředitel zastupuje nebo jedná. Navíc každý laik chápe, že právnícká osoba opravdu neexistuje, když ji požádám aby mi donesla sklenici vody, nikdy to neudělá, vždycky jí musí zastoupit nějaká fyzická osoba. Praktický příklad - díky teorie fikce ustali spory s ochrannými svazy autorskými, které tvrdily, že pokud zaměstnanci poslouchají radia či TV ve vlastnictví společnosti, jedná se o sekundární veřejnost a společnost by měla za toto sledování odvádět licenční poplatky. Primární veřejností byli dle jejich argumentace jen společnost samotná a statutární zástupci. Rozlišování jednání zaměstnanců a členů orgánů je v realitě úsměvné, jak zaměstnanci tak členové statutárního a kontrolního orgánu tvoří personální složku podniku a v praxi se zpravidla prolínají. Závěrem konstatuji, že teorii fikci uplatňovala ABGB a platí pro nás v nejbližších právních rádech v Německu a Rakousku a z mého pohledu je pro právníky=praktiky a nepravvní veřejnost pochopitelnější.

7 1

[3] LUKÁŠ MARYŠKO / 5. 9. 2014 / REALITY VS. FIKCE

Další praktický přínos teorie fikce: V rámci teorie reality PO dle judikatury NS nešlo na jednání člena statutárního orgánu použít ani analogicky úpravu zastoupení v ObčZ. Pokud tedy za společnost jednal jeden jednatel místo dvou, byla smlouva prostě absolutně neplatná a tečka. Co na tom, že se všichni (společnost) chovali v souladu se smlouvou, která již je X let splněná? To nikoho nezajímá, protože jednání statutárního orgánu je přeci přímým jednání a uvažovat o aplikaci ustanovení o zastoupení a nějakého nezmocněného jednatelství (včetně možnosti dodatečného schválení právního úkonu ze strany společnosti), to prostě nejde.

Pokud je důsledkem teorie fikce mj. to, že členové statutárního orgánu společnost zastupují a jedná se tedy o nepřímé jednání společnosti, pak nepochybně výše uvedená překážka odpadá a chybné podepsání smlouvy již automaticky neznamená neplatnost právního jednání, ale pouze jeho nezávaznost pro společnost, pokud nedojde k ratihabici. V tomto ohledu by byl návrat k teorii reality PO krokem zpět, neboť i optikou NOZ by chybné jednání za společnost pravděpodobně mělo za následek zdánlivost právního jednání.

3 0